

УДК 94(82)

ДОКТРИНА Х. Д. ПЕРОНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК АРГЕНТИНИ

АНДРІЙ БРЕДІХІН,*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії
Донецького національного університету*

Стаття присвячена аналізу сутності доктрини Х. Д. Перона. Комплекс ідеологічного підґрунтя платформи пероністів базувався на політичній, економічній, соціальній складових. Представлено стислий аналіз "19 істин перонізму" та особливості їх практичної реалізації в Аргентині.

Ключові слова: Х. Д. Перон, перонізм, доктрина, реалізація, розвиток, Аргентина.

Постановка проблеми. У масовій свідомості й політичних ідеологіях різних держав, у тому числі пострадянського простору, періодично відтворюється прагнення громадян пов'язувати позитивний соціально-економічний розвиток із певними особистостями й так званою "залізною владою". Більше того, демократія час від часу сприймається ними як гальмо на шляху економічної стабілізації й поступу, що стимулюється певною часткою національного політикуму. У цьому сенсі латиноамериканський, зокрема, аргентинський досвід особливо позначений застосуванням державними лідерами ідей і гасел, у яких економічний прорив за кризових умов видається можливим винятково через реалізацію програмних засад, котрі пропонуються конкретними політиками більшою мірою, ніж політичними партіями й рухами. Окрім того, аргентинська специфіка повертає до себе увагу ще й тому, що циклічні кризові явища в економіці держави асоціюються зі слабкістю влади й певних державних керівників, тим самим даючи прихильникам сильної руки у владі потужні аргументи для ствердження доцільності авторитаризму в його різноманітних проявах.

Інший аспект актуальності вбачається в практичній постійній потребі аргентинського соціуму в реформуванні політичної системи на тлі нестійкості політичних режимів, доволі тривалої відсутності консолідованої системи політичних партій і жорсткого протистояння між ними, яке серйозно підриває можливість створення оптимальних умов для стабільного соціально-економічного розвитку.

Огляд досліджень і публікацій. У вітчизняній історіографії проблема політичної влади, політичної системи й політичного режиму в Аргентині не була предметом спеціальних досліджень, хоча опосередковано перонізм можна зустріти в працях провідного українського латиноамериканіста В. П. Кириченка [1]. Російська історіографія представлена дослідженнями К. Майданника [2], К. А. Хачатурова [3], Ю. Сигова [4], А. Ф. Шульговського [5]. Конкретне бачення перонізму з погляду зовнішнього посилення за одночасного пограбування державного сектора економіки в Аргентині представили І. Косєєв та І. Шереметьєв у розлогіх роздумах концептуального характеру, які показали зміну позицій самих лідерів пероністського руху, що поступово зневіри-

лись у винятковій орієнтації на націоналізацію й податковий тиск підприємств усіх форм власності [6].

Метою статті є дослідження доктрини Х. Д. Перона та її впливу на розвиток Аргентини.

Виклад основного матеріалу. У 1947 році з'явилася теза про всесвітнє значення доктрини Х. Д. Перона. Згодом вона стане однією з центральних ідей сучасних прибічників "третього шляху". Гострій критиці у зв'язку із цим піддавалася як політика США, що сповідувала індивідуалізм, так і політика держав, що сповідувала колективізм. Тож у вказаному значенні перонізм є ніби своєрідним ідеологічним провісником сучасного антиглобалізму. Принаймні, такий висновок буквально напрошується при ознайомленні з положенням щодо всесвітньої змови капіталу.

Визначальним моментом остаточного формування базових постулатів доктрини стало проголошення 17 жовтня 1950 року "дев'ятнадцяти істин перонізму".

Відтворимо їх з метою демонстрації змісту тих популістських звернень до нації, що дозволили прийти до влади пероністам недемократичним шляхом. Відтак, Х. Д. Перон проголосив "істинну демократію", за якої "уряд робить те, чого хоче народ, і захищає тільки один інтерес: народу". Далі вважаємо доцільнішим подати зазначені 19 положень у їх оригінальному трактуванні та відповідно наші короткі коментарі (у дужках):

1. Перонізм за своєю сутністю народний. (Однак далі розкривається справжня суть цієї тези, оскільки решта всіх "політичних кіл" без жодних винятків оголошується антинародними, якщо вони не є пероністськими. Це досить важливо для усвідомлення відмінностей між класичним перонізмом і менемізмом або пероністським рухом, адаптованим до умов глобалізації).

2. Пероніст працює для руху й від його імені служить одному колу, одному каудильо - вождю. (Отже, вочевидь, обов'язковий наслідок популізму - вождизм. У цьому ще одна сутнісна відмінність перонізму від менемізму).

3. Для перонізму існує тільки один клас людей: ті, хто працює. (Щось подібне було в російських більшовиків у гаслі "Землю - селянам, заводи - робітникам", практичне застосування якого закінчилося трагедіями мільйонів людей. Стосовно Менема

№ 3 (117) травень-червень 2012 р.

як фактичного провідника сучасної Хустисіалістської партії, то він із цього постулату вивів для себе соціально орієнтовану ринкову економіку в межах неолібералізму).

4. У Новій Аргентині праця є правом, що творить гідність людини, і обов'язком, оскільки справедливо, коли кожен виробляє хоча б те, що споживає. (Чистий комунізм: "Хто не працює, той не їсть". Водночас значна соціалізація економічної політики багатьох західних держав із розвинутою ринковою економікою дала підстави менемістам по-своєму інтерпретувати цей слоган доктрини Перона).

5. Для пероніста немає нічого кращого, ніж інший пероніст. (Кристалізований варіант фашистського солідаризму. При цьому відзначимо, що Менем як послідовник, продовжувач ідеології і політики Перона вніс суттєві зміни в цей постулат, додавши до принципів діяльності руху й партії визнання прав опозиції на власну точку зору й прихід до влади для її реалізації).

6. Жоден пероніст не може звеличувати себе, а якщо він робить це, то починає перетворюватися на олігарха. (У цій тезі вбачається повна відсутність бажання дати чітке й правильне визначення олігархії як прагнення великого бізнесу підпорядкувати собі державну політику).

7. У політичній шкалі цінностей для пероніста на першому місці Батьківщина, потім - рух, а вже потім люди. (Викривлене уявлення про демократію, а насправді - суміш націоналізму з тоталітаризмом).

8. Політика є не метою, а засобом на користь Батьківщини, що означає щастя її дітей і національну велич. (Знову відвертий популізм без будь-якого натяку на якісь засоби).

9. Двома руками перонізму є соціальна справедливість і соціальна допомога. Ми беремо народ в обійми справедливості й любові. (Знову гасло, за яким вбачається справжня мета - влада).

10. Перонізм сповідує національну єдність, а не боротьбу, потрібні герої, а не жертви. (Чимось нагадує більшовицьке гасло "До царства свободи дорого грудьми прокладемо собі". Разом із тим, дефініції "національна єдність", "герої" тощо розуміються тільки в рамках пероністської ідеї. Це по суті унеможлиблює плюралізм думок, демократію й задекларовану національну єдність).

11. У новій Аргентині привілейованими будуть тільки діти. (Ще один вид більшовицького популізму, так ніколи й не втіленого в життя).

12. Уряд без доктрини - тіло без душі, тому перонізм має свою політичну, економічну й соціальну доктрину: Хустисіалізм - Справедливість. (Продовження ідеології солідаризму).

13. Хустисіалізм - це нова філософія життя. Проста, практична, народна, глибоко християнська й глибоко гуманістична. (Спроба політизувати біблійні постулати за межами реальних обставин і людських рис).

14. Як політична доктрина Хустисіалізм здійснює баланс права індивідуума й суспільства. (Знову виникає питання: "Яким чином?").

15. Як економічна доктрина Хустисіалізм забезпечує соціальну економіку, ставлячи капітал на службу економіки й громадського добробуту. (Таким чином, насправді пропонується повний державний контроль за діями бізнесу, що веде до руйнування ринкових відносин).

16. Як соціальна доктрина Хустисіалізм забезпечує соціальну справедливість, що гарантує кожній особі своє право на громадську діяльність. (У такий

спосіб чітко визначається роль єдиного розподільника прав і повноважень громадян).

17. Бажаємо бачити Аргентину соціально справедливою, економічно вільною і політично суверенною. (Знову декларація без вказівки на засоби реалізації).

18. Ми будемо централізоване управління, організовану державу й вільний народ. (Зміст доктрини - у першій частині фрази, що по суті вказує на утвердження тоталітарної держави).

19. Найкраще на цій землі - її народ. (Завершальний популістський акорд).

Уже в 1951-52 роках стало зрозумілим, як Х. Д. Перон і його оточення мали намір реалізувати положення Доктрини, - методом поступового нав'язування суспільству думки про неможливість іншого політичного вибору. Інша, не менш стійка й бажана до впровадження думка полягала в тому, що ні сам Х. Д. Перон, ні його прибічники і, тим більше, пероністська ідеологія не мали наміру виходити за межі чинного законодавства. Принаймні, у такому контексті подавалися всі законодавчі ініціативи та декрети президента [7].

Щось подібне ним проповідувалось і в зовнішній політиці, що сучасними адептами перонізму подається як своєрідний провісник глобалізації, проте без властивих їй деструктивних явищ та часових ознак [8]:

1. Усі держави мають бути соціально справедливими, економічно вільними й політично суверенними.

2. У міжнародному співтоваристві не повинно існувати керованих і керівних народів і держав.

3. Усі народи й держави рівні в правах та обов'язках, незалежно від географічних розмірів, величч історії, кількості населення й матеріальної потуги.

4. Дійсно універсальною демократією є та, за якої всі народи служать людській спільноті.

5. Уряди, держави й народи, що претендують на обслуговування іншими урядами, державами й народами або експлуатацію їхніх багатств, утрачають право вважатися справедливими, суверенними й вільними.

6. Не повинно бути в міжнародному людському співтоваристві експлуатованих й експлуататорів.

7. Шкала людських цінностей така: людство, потім - народи і, нарешті, люди.

8. Люди реалізуються в Національному Співтоваристві. Держави повинні реалізувати себе в Міжнародному Співтоваристві.

Відповідне тлумачення декларацій Х. Д. Перона з їх спрямованістю переважно на аргентинське суспільство знаходимо у фундаментальній праці істориків із Буенос-Айреса [9]. Вони, хоча й опосередковано, загалом підтверджують таку думку: який би пункт міжнародної частини доктрини Х. Д. Перона не розглядався, щоразу одержуємо утопічний опис, а не науковий підхід, що пропонував би реальний напрям, форми й методи оптимізації міжнародної системи. Доволі прикладним у цьому відношенні виглядає пункт про "гуманізацію" військових дій".

В економічній сфері, де особливо потрібен чіткий підхід у характеристиці варіантів економічного розвитку, перонізм вустами свого лідера проповідував одночасну відмову від індивідуалізму й колективізму, а головною функцією приватного бізнесу й капіталу визначав забезпечення соціальної сфери. При цьому земля визначалася власністю тих, хто на ній працює. Більш детально цей напрям розглянуто в монографії Хуліо Ірасусти [10].

Варто відзначити, що сучасні послідовники по-

пулізму як основи пероністської доктрини намагаються підвести під неї певне теоретичне обґрунтування. Вони прямо говорять про необхідність дати "справжнє визначення пероністського руху". При цьому адепти перонізму не приховують його змістовної сутності, стверджуючи, що він був і залишається "народним, фашистським, вкрай лівацьким, і, як правило, у цей час ліберально ортодоксальним" [11]. У їхньому трактуванні існує три фундаментальні принципи пероністської ідеології - соціальна справедливість, економічна незалежність і політичний суверенітет. Кожен із цих пунктів забезпечується безумовним верховенством ухвалення політичних рішень "очільником держави".

Перший принцип в актуалізованому варіанті подається як реалізація громадянської рівності всіх верств населення. Другий і третій принципи описуються з "демократичними новаціями", тобто як націоналістична відданість національному звільненню без надмірного звеличення національної держави в межах фашизму й без застосування нацистської ідеї верховенства одних націй над іншими.

Ніби підкреслюючи близькість такого роду популізму з ідеологією комунізму, сучасні аргентинські пероністи щораз акцентують увагу на антиімперіалістичній спрямованості доктрини свого лідера [12]. При цьому за умов глобалізації антиамериканізм пероністів набуває крайніх форм [13].

Не менш важливим для послідовників Х. Д. Перона є тлумачення перонізму як третього шляху (третьої позиції), як єдиної стабілізуючої ідеї розвитку світової цивілізації, не пов'язаної ні з радянським, ні з яким іншим комунізмом, ні з ліберальною демократією. При цьому очевидним є їхнє прагнення виглядати прибічниками такого собі модернізованого містичного соціалізму, що заперечує збройні методи боротьби за владу й віддає перевагу роз'яснювальній роботі в масах та налагодженню зв'язків із виробничими профспілками як головним засобом і механізмам революційних змін. Це, на їхнє переконання, водночас і національний вид соціалізму, оскільки сам Х. Д. Перон заперечував "міжнародний соціалізм", що сповідував інтернаціоналізм і класову боротьбу [14].

Сучасні послідовники перонізму наполегливо обстоюють ідею, що у вигляді політико-ідеологічної течії він консолідувався в перші післявоєнні роки, при цьому намагаються відвести історико-політологічний дискурс від обговорення форм приходу Х. Д. Перона до влади в складі військового режиму в 1943 році. Для них насамперед важливо показати, що перонізм був противагою американській Доктрині Монро, як це визначено в багатотомному виданні творів самого Х. Д. Перона [15].

У лібералізмі пероністів не влаштовує доволі багато, зокрема: принципи громадянського суспільства, делегування народом влади своїм представникам, пріоритет права власності, протестантська етика тощо. На противагу лібералізму, стверджують вони, генерал Х. Д. Перон у 1949 році ініціював ухвалення Конституції, статті 35 і 39 якої визначають приватну власність винятково в межах виконання нею соціальної функції [16]. У цьому ж контексті варто розглядати й тези сучасних пероністів про необхідність приборати з аргентинської землі закордонні підприємства, що заважають утвердженню економічної незалежності. Вони навіть вимагають відновити дію закону, ухваленого із цього питання за часів Х. Д. Перона, наголошуючи, що саме завдяки йому

(закону, який був прийнятий) на початку 1950-х років в Аргентині нібито спостерігалось стійке економічне зростання, а іноземний капітал перестав експлуатувати аргентинських трудящих [17].

З іншого боку, більшість опонентів перонізму вважає, що відповідна ідеологія та доктрина містять утопічні елементи радикальних ідеологій [18], якими є марксизм марксистсько-ленінського зразка, італійський фашизм і навіть гітлерівський нацизм.

Власне зміст перонізму як ідеології сам засновник пояснив виборцям вже після перемоги для себе виборів 1946 року. Він відверто стверджував, що суть політичної ідеології його руху й партії полягає в прагненні до автаркічної побудови влади й створенні безкласового суспільства. Роль держави формально й на словах зводилася до виконання функцій посередника, який проводить перемовини між різними соціальними верствами й державою; координує стосунки між бізнесом і найманою робочою силою і, зрештою, усуває (нівелює) розбіжності між різними суспільними структурами, класовими та груповими інтересами; ураховує й забезпечує їх оптимальну реалізацію. На практиці ж це був тотальний державний контроль, що часом перевершував комуністичні приклади. Хоча при цьому щораз декларував принцип верховенства закону в його популістському обрамленні, тобто як легітимацію "соціальної справедливості" [19].

Висновки

Таким чином, головним джерелом для вивчення політичної спадщини Х. Д. Перона є комплекс ідеологічних компонентів популістського спрямування. Доктрина Х. Д. Перона виступає одним з альтернативних шляхів розвитку окремої країни. Ідеологами перонізму пропонується так званий "третій шлях", який, на відміну від соціалістичного та демократичного, становив собою синтез міцної центральної влади з потужною корпоративною економікою. Передбачалося залучення всіх верств населення до управління країною. Але ключовою фігурою мав стати президент із доволі значними повноваженнями. Задля цього мала бути реалізована особлива ідеологічна система, багато в чому схожа на комуністичну. Варто зазначити, що пероністи не були новаторами в спробах створити підґрунтя для "третього шляху". Багато ідей вони запозичили в італійських націонал-соціалістів, при цьому значно їх модернізувавши з урахуванням особливостей Південної Америки. Власне доктрина справила значний вплив не лише на формування партії пероністів, а й доволі серйозно визначила політичний, економічний та соціальний розвиток Аргентини у 40-50-ті роки ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириченко В. П. Досвід та результати економічного розвитку країн Латинської Америки у 90-ті рр. ХХ ст. / В. П. Кириченко // Економіка України. - 2003. - № 3. - С. 77-82.
2. Майданник Д. "Третья левая": становление / Д. Майданник // Латинская Америка. - 1992. - № 4. - С. 28-40.
3. Хачатуров К. А. Латиноамериканские уроки для России / К. А. Хачатуров. - М.: Междунар. отношения, 1999. - 400 с.
4. Сигов Ю. Ушла ли армия в казармы? / Ю. Сигов // Армия. - 1992. - № 10. - С. 54-58.
5. Шульговский А. Ф. Армия и политика в Латинской Америке / А. Ф. Шульговский. - М.: Наука, 1979. - 566 с.
6. Косеев И. Перонисты и государственный сектор в Аргентине. Эволюция концептуального подхода / И. Косеев, И. Шереметьев // Латинская Америка. - 1991. - № 5. - С. 3-12.

№ 3 (117) травень-червень 2012 р.

7. Bolivar S. Carta de Jamaica / S. Bolivar // Romero Jose Luis. Pensamiento politico de la Emancipaciyn. - Barcelona : Bibl. Ayacucho, 1985. - No. 24. - Vol. 2. - P. 89.
8. Dumont L. Homo Hierarchicus / L. Dumont. - Paris : Editions Gallimard, 1966. - P. 64.
9. Bolivar S. Selected Writings Bolivar / S. Bolivar ; [edited Harold A. Bierck, Jr.]. - Vol. 2. - New York : Colonial Press, 1951. - P. 557.
10. Draper T. Castroism : Theory and Practice / T. Draper. - New York : Praeger, 1965. - P. 9.
11. Asturias M. A. El Secor Presidente / M. A. Asturias. - New York : Atheneum, 1975. - P. 125.
12. Montesinos J. Ensayos y estudios de literatura Espanola / J. Montesinos. - Madrid : Editorial Revista de Occidente, 1970. - P. 216.
13. Cuevillas F. N. El regimen de caudillaje en Hispanoamerica / F. N. Cuevillas // Boletin del instituto de sociologia. - 1953. - Vol. 11. - P. 62.
14. Leeds A. Concept "Culture Poverty": Conceptual, Logical, and Empirical Problems, with Perspectives from Brazil to Peru / A. Leeds // Culture Poverty / [edited E. B. Leacock]. - New York : Simon and Shuster, 1971. - P. 226.
15. Huntington S. P. American Politics: Promise Disharmony / S. P. Huntington. - Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1981. - P. 33.
16. Bolivar S. Selected Writings Bolivar / S. Bolivar ; [edited Harold A. Bierck, Jr.]. - Vol. 2. - New York : Colonial Press, 1951. - P. 557.
17. Amadeo M. Ayer, hoy, manana / M. Amadeo. - Buenos Aires : Ediciones Gure, 1956. - P. 97.
18. Lowenstein K. Presidency Outside United States / K. Lowenstein // Journal Politics. - 1949. - Vol. II. - P. 53.
19. Ciria A. Partidos y poder en la Argentina moderna (1930-1946) / A. Ciria. - Buenos Aires : Editorial Jorge Alvarez, 1968. - P. 158.

A. Bredihyn

THE PERON'S DOCTRINE FEATURES AND ITS INFLUENCE ON ARGENTINA'S DEVELOPMENT

The given article is devoted to the analysis of the H.D. Peron's doctrine. Complex of the ideological peronist's background is based on political, economic and social components. The short analysis of "19 truth of Peronism" and features of implementation are presented.

Key words: H. D. Peron, doctrine, implementation, development, Argentina.

© А. Бредіхін

Надійшла до редакції 10.05.2012

УДК 930.2:303.446.4(477) "18/19"

ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ СТОСУНКІВ ЗАПОРОЗЬКИХ І ДОНСЬКИХ КОЗАКІВ (КІНЕЦЬ XV - ПОЧАТОК XVIII ст.) НА РУБЕЖІ XIX-XX ст.

КАТЕРИНА ГІРЯ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри економічної теорії
Донецького інституту міського господарства

У статті розглянуто історіографію відносин запорозьких та донських козаків (кінець XV - початок XVIII ст.) на рубежі XIX-XX ст. Проаналізовано історіографічні джерела з указаної проблеми. Простежено умови розвитку історіографії зазначеної проблеми; показано негативний вплив офіційної політичної думки Росії того часу на її дослідження. Висвітлено історичні та політичні погляди науковців зазначеного періоду, які торкалися проблеми взаємовідносин запорозьких та донських козаків. Досліджено характерні риси історіографічних джерел, їхні сильні та слабкі моменти. Установлено головні аспекти дослідження взаємовідносин запорозьких та донських козаків наприкінці XIX - на початку XX ст. з урахуванням дискусійних питань із проблеми.

Ключові слова: запорозькі та донські козаки, історіографія, історіографічні джерела.

Постановка проблеми і стан її вивчення. Стосунки українських та донських козаків (кінець XV - початок XVIII ст.) є важливою сторінкою спільної історії двох східнослов'янських народів. Однак вивчення цієї важливої історичної проблеми ще далеко від

завершення. При цьому глибина дослідженості теми в цілому та кожного її структурного компонента залишається недостатньою. Виходячи з масштабності, довготривалості й геополітичного значення міжкозацьких взаємин та з огляду на недостатню їх вив-

№ 3 (117) травень-червень 2012 р.